

УДК 347.73

**СПЕЦИФІКА ПРАВОВИХ ПОНЯТЬ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ
У ФІНАНСОВОМУ ПРАВІ****О.О.СЕМЧИК,**

кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник відділу конституційного права та місцевого самоврядування, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, м. Київ. Україна

У статті розглядаються правові основи конструювання та закріплення правових понять у нормах фінансового права. Розглянуто риси правових понять, що використовуються у фінансовому праві. Визначено особливості правових понять, які застосовуються у фінансово-правовому регулюванні.

Ключові слова: *правові поняття, фінансово-правові норми, фінансово-правове регулювання.*

Правові поняття сьогодні все частіше викликають інтерес з точки зору їх аналізу та оцінки з боку представників різних галузевих юридичній наук. Змістовні характеристики правових понять з плином часу і ускладненням відносин, що потребують нормативно-правового визначення, видозмінюються, але за внутрішнім змістом суті ці поняття складають основу правового регулювання. Враховуючи те, що коло фінансових відносин з моменту проголошення незалежності України поступово розширюється під впливом появи нових потреб у суспільстві, поширення глобалізаційних процесів на всі сфери економіки та зміни методів застосування економічних важелів впливу на державному рівні, можна констатувати, що аналіз правових понять та

вироблення логічно вивірених методичних підходів до їх конструювання набувають все більшого значення з точки зору як науки так і практики. Чіткість їх законодавчого закріплення впливає безпосередньо на прийняття рішень у спірних ситуаціях.

Різні аспекти застосування правових понять сьогодні розглядаються в роботах вчених-дослідників все більше актуалізуються зважаючи на потребу у використанні одноманітних способів тлумачення правових категорій з боку суб'єктів, які безпосередньо виступають суб'єктами правореалізації. Деякі грані теоретичного аналізу правових понять бюджетного та податкового права розглядаються в працях наступних представників фінансово-правової науки вчених: Воронова Л.К., Воротіна Н.В., Дьомин А.В., Дмитрик О. О., Заверуха І.Б., Кучерявенко М.П., Лукашев А.О., Нечай А.А., Музика-Стефанчук О.А., Пришва Н.П., Самсин І.Л., Смірнов Д.А., Тимофєєв І.А., Старіков Ю.В. та ін.

Характерно, що хід розвитку системи сучасного права особливо торкнулося саме фінансового права: його роль у порівнянні з періодом планово-адміністративної економіки як галузі права значно зросла при значному розширенні, урегульовуваних нормами цієї галузі, суспільних відносин і збільшення обсягу нормативно-правового матеріалу, що увійшов до неї [1, С. 175]. Правове регулювання фінансових відносин полягає у створенні нормативно-правової основи, яка забезпечує регламентацію поведінки суб'єктів фінансових відносин. Відтак існують конкретні процедури нормативного закріплення прав та обов'язків суб'єктів таких відносин. Крім того, завдяки створення системи правових понять найбільш повно забезпечується реалізація прав та законних інтересів суб'єктів фінансових відносин.

Варто зазначити, що у випадку регулювання фінансових відносин має місце регулювання таких відносин як в межах загального законодавчого процесу так і в межах бюджетного і податкового процесу, що свідчить про специфіку правового регулювання фінансових відносин. Нормативно-правове регулювання є складним процесом, в ході якого суспільні відносини набувають свого правового оформлення з метою їх впорядкування, охорони та удосконалення у відповідності із об'єктивними законами розвитку суспільного життя. Отже, правове регулювання фінансових відносин в умовах сьогодення являє собою складний процес, що пояснюється передусім тим, що у разі створення системи недієвих важелів впливу на суб'єктів фінансових відносин та за наявності колізій при застосуванні норм різних нормативно-правових актів виникає ситуація коли правове регулювання не виконує одну з найважливіших своїх функцій – регулюючу. Вона за визначенням теоретиків полягає, зокрема, у забезпеченні нормальної організації пануючих суспільних відносин, їхнє функціонування у статичності та динаміці відповідно до вимог об'єктивних законів суспільного розвитку. Тому такі функції мають назву функцій організації [2, С. 300].

Закріплення правових понять у нормах фінансового права здійснюється з метою виявлення змістовних характеристик конкретних правових явищ для їх правильного застосування суб'єктами, які здійснюють найбільшю тлумачення приписів фінансово-правових норм. Специфіка детермінації процесу законом на відміну від інших детермінаційних механізмів, полягає у її необхідному характері. Процес або порядок, визначений певним законом не може відбуватися іншим чином ніж цим законом приписується [3, С.79]. Таким чином, внутрішня логіка побудови системи норм фінансового права передбачає їх формування відповідно до певних принципів, тобто основоположних засад і критеріїв, які закладаються в основу детермінування зв'язків всередині системи конкретного виду фінансових правовідносин.

Проблема забезпечення належного виконання фінансового законодавства в умовах кризових явищ в економіці та розвитку ринкових відносин продовжує залишатися одним із нагальних для вирішення питань в Україні. Після проголошення її незалежності і прийняття Конституції відбулося істотне оновлення національного законодавства. Воно розвивалось під впливом економічних реформ, які здійснювались у зв'язку із переходом від планово-регулюючої до ринкової економіки, роздержавлення власності тощо.

Зараз в Україні існує розгалужена система законодавства, яка створює правове поле для регулювання різних видів суспільних відносин. Особливо це стосується нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері бюджетної, податкової, грошово-кредитної діяльності. Дія норм фінансових законів забезпечується порядком та умовами здійснення фінансових нормативно-правових приписів, що виражаються у процесуальних нормах права – тобто правозастосуванні. Прикладом цього у фінансовому праві є норми, які регулюють здійснення бюджетного, податкового процесу в Україні. Законодавчий процес в Україні не можна назвати досконалим, адже за рік дії Бюджетного кодексу України у редакції 2010 року, було внесено значну кількість змін до його норм, зокрема, тих норм, які містять законодавче визначення основних правових понять бюджетного права.

Аналізуючи природу процедурного регулювання податкових відносин, Кучерявенко М.П. зауважує, що юридичний закон має відображати об'єктивні потреби та сприяти розвитку конкретного виду суспільних відносин, а тому закріплення конкретних фінансових механізмів має базуватися на реальному віддзеркаленні у правових формах суспільних відносин, що об'єктивно розвиваються і відображають реальні економічні процеси [4, С.350]. Відтак, відображення у фінансово-правових нормах правових понять слугує меті створення дієвих механізмів реалізації приписів норм матеріального права через структуроване уявлення про конкретні фінансово-правові явища, яким у нормах інших галузей права може надаватися інше значення. Ускладнення формулювань правових понять фінансового права пов'язане із видозміною зв'язків у фінансових правовідносинах та розширенням предмету фінансово-правового регулювання.

При вивченні правової природи процесуальних норм фінансового права, Касьяненко Л.М. особливо відзначає, що у фінансовому праві для таких норм характерними є ознаки цільової спрямованості, що визначається предметом правового регулювання, однобічності реалізації приписів, що містяться у фінансово-правових нормах, закріплення матеріального інтересу держави [5, С.7]. В цілому погоджуючись із наведеним переліком особливостей фінансово-правових норм, вважаємо за доцільне зазначити, що фінансово-правові норми мають на меті створення цілісного механізму функціонування фінансів у державі і, крім того, теза про реалізацію матеріального інтересу держави має застосовуватися із тим застереженням, що держава через єдиний орган законодавчої влади, зважаючи на розподіл політичних сил на конкретному історичному етапі розвитку суспільства, створює систему нормативно-правового регулювання фінансових відносин, і діє в інтересах суспільства або ж політичних еліт, які наділені владними важелями впливу. Держава ж сама по собі як суспільно-територіальне утворення не має власного інтересу, цей інтерес буде або ж співпадати із суспільним, або з інтересом правлячої верхівки, що і буде втілюватися у приписах фінансово-правових норм.

В ідеалі правове регулювання фінансових відносин має передбачити та створити умови для реалізації основоположних принципів на яких має базуватись діяльність у галузі публічних фінансів. Говорячи точніше, мають бути створені конституційні та законодавчі засади, які забезпечать послідовність та обґрунтованість такої діяльності, відповідність її вимогам сучасності; її спрямованість на створення належних умов функціонування економіки в державі, на вирішення соціальних потреб, зокрема, на забезпечення належного життєвого рівня населення; на підтримку категорій громадян, які цього потребують та забезпечення органів державної влади.

Говорячи про правові категорії, які конструюються у нормах фінансового права, зважаючи на все вищевикладене, варто виділити наступні їх особливості:

- їх закріплення має у своїй основі мету – забезпечення публічного інтересу;
- вони опосередковують у найбільш загальному вигляді правові формули та описують реально існуючі правові явища у сфері публічної фінансової діяльності;
- характеризують закономірності існування та зв'язки між різними правовими явищами у конкретних фінансових відносинах;
- мають на меті встановлення правил необхідної поведінки у нормах фінансового права шляхом формулювання сутнісних характеристик конкретних фінансово-правових явищ.

Отже, правові поняття у фінансовому праві відіграють роль детермінації конкретних фінансово-правових явищ з метою найбільш повного та логічного регулювання конкретного виду фінансових відносин. На сучасному етапі розвитку українського законодавства чітко закріплення юридичних

формулювань у нормах фінансового права має вкрай важливе значення з огляду на те, що система публічних фінансів зазнає постійних змін і потребує логічної побудови саме системи фінансово-правових норм, які у своїй сукупності будуть узгоджено діяти через відповідні механізми і забезпечувати тим самим реалізацію прав та обов'язків суб'єктами фінансових правовідносин.

Література

1. Химичева Н. И. Вопросы развития современного российского финансового законодательства в аспектах его содержания и форм / Н.И.Химичева / Очерки финансово-правовой науки современности : монография /под общ. ред. Л. К. Вороновой и Н. И. Химичевой. – Москва-Харьков : Право, 2011. – С.171-186.
2. Машков А. Д. Проблемы теории держави і права. Співвідношення та межі. / А. Д. Машков / К. : К.І.С., 2011. – 344 с.
3. Шалютин Б.С. Закон и закон (юр.) / Б.С. Шалютин / Государство и право. – 2007. – №4. – С.79–83.
4. Кучерявенко М.П. Природа процедурного регулювання податкових відносин / М.П.Кучерявенко /Актуальні питання науки фінансового права : монографія / за ред. М.П. Кучерявенка. – Х. : Право, 2010. – 464 с.
5. Касьяненко Л.М. Правова природа норм фінансового права / Л.М. Касьяненко/ Фінансове право. – №4(6). – 2008. – С.4-8.

Специфика правовых понятий в финансовом праве

Семчик О.А.

В статье рассматриваются правовые основы конструирования и закрепления правовых понятий в нормах финансового права. Охарактеризованы признаки правовых понятий, используемых в финансовом праве. Определены особенности правовых понятий, применяемых в финансово-правовом регулировании.

Ключевые слова: правовые понятия, финансово-правовые нормы, финансово-правовое регулирование

The specificity of legal terms in financial law

Semchuk O.O.

The article is devoted to the characterizing the legal basis for the construction and consolidation of legal terms in financial legal norms. The main attributes of legal terms, used in financial law, are shown. The peculiarities of legal terms, used in financial regulation, are defined.

Keywords: legal terms, legal financial rules, financial regulation.